

LOŠA TRANSKRIPCija I NA KRIVOME MJESTU
(Svršetak)

Dalibor Brozović

S tarogrčki. Točno je rečeno pod br. 21 da se skupine γγ, γκ, γχ, čitaju i izgovaraju *ng, nk, nh*, ali izostavljeno je da se i γξ izgovara *nks*, za što nalazimo primjer već na sljedećoj stranici: Σφύγξ se izgovara *sfinks* (= Sfinga).

Španjolski. Slova *b* i *v* predstavljaju u španjolskome iste glasove, u većini položajâ oba glas između [b] i [v], ali bliži našem [b], pa ga tako treba i izgovarati hrvatski, a u nekim položajima oba naš [b]. U PHJ rečeno je samo da se grafem *b* između dvaju vokala izgovara čas [v] (Esteban → Estevan), čas [b] (Cuba → Kuba), iako je izgovor u oba slučaja isti i valjalo bi ga predstaviti našim *b*. O grafemu *v* ne kaže se pak ništa.

Za grafem *c* kaže se da se ispred *i* i *e* izgovara kao glas koji mi predstavljamo našim *s*, ali za grafem *g* nije rečeno da se izgovara *g* u položajima u kojima je *c* → *k*, nego je navedeno samo da *g* ispred *i* i *e* prelazi u *h*.

Švedski. Grafemi *g* i *h* navode se kao oni što ne podliježu transkripciji, ali pod brojevima 8–10 navode se primjeri koji to demantiraju. Isto tako, i grafem *o* navodi se među onima koji se ne transkribiraju, a ipak pod 13 imamo primjer za *o* → *u* bez navođenja uvjetâ za taj prijelaz, a onda dolazi 10. Hjorthm, 11. Norköping, 15. Scholander, gdje je *o* ipak naš *o*.

Talijanski. Za grafem *s* kaže se da je između vokalâ *s* → *z*, što za velik broj slučajeva naprosto nije istina.

Turski. U tome jeziku imamo umjesto para *I, i* dva para grafemâ: *İ, i* i *I, ı*. Oba se za hrvatski izgovor transkribiraju kao *i*, iako u samom turskome izgovor nije identičan. U PHJ nema o tome ništa osim da se veliko slovo *İ* s točkom transkribira kao običan *i*, a o velikome *I* i malom *i* bez točke ne kaže se ništa.

Do sada su iznošeni propusti u pojedinim jezicima, a sada bi trebalo govoriti o pojedinim propustima kao kategorijama bez obzira o kojem se jeziku radilo.

U nekoliko prilika PHJ prikazuje neka rješenja kao mogućnost slobodnoga izbora,⁵ a da se u stvarnosti radi o nečem drugome. Tako u arapskome za transliteracijski grafem ġ⁶ daje se slobodan izbor *dž/g*, pa se donosi Ğurġi → Džurdži, Ğamāl → Gamal. Stvarnost je zapravo drugačija: taj se grafem u svim slučajevima izgovara u klasičnom arapskome kao naš *dž*, a u egipatskom arap-

5 Već prikazan španjolski slučaj s *b/v*.

6 Arapsko slovo džim, odgovara hebrejskomu gimelu.

skome kao *g* (u razgovornom arapskome nekih zemalja nalazimo *ž*). To znači da je u klasičnom arapskome u oba primjera *dž*, a u Egiptu u oba *g*.

Slično je i s arapskim "kratkim *a*", za koji se daje slobodan izbor *a/e* s primjerima za obje verzije. No ne radi se o slobodnom izboru, nego *a* ili *e* dolazi u zavisnosti od suglasničkoga susjedstva (u klasičnome jeziku), što je u PHJ trebalo biti spomenuto, a u pojedinosti se ne bi moglo ulaziti.

Bugarski grafem *ѣ* (transliteracija *ǣ*) ima također dvije mogućnosti, *a* ili izostavljanje: Báčvarov → Bačvarov, Tǎrnovo → Trnovo. Trebalo je reći da se *ѣ* izostavlja kada se nalazi između *r* ili *l* i nekoga suglasnika, a u ostalim slučajevima daje *a*.

Za japanski PHJ donosi dvije transliteracije, kao prva se navodi novija, nakon nje starija, a odjeljuju se kosom crtom. Za japanske glasove sličnije našima *ć*, *đ* nego *č*, *dž* donose se oba para, također odjeljivana kosom crtom: *ć/č*, *đ/dž*. Naš čitatelj mora zaključiti da je izbor između *ć* i *č* ili *đ* i *dž* vezan uz dvije razne transliteracije, što bi bila čista zabluda.

U PHJ ima i očitih netočnosti. Posve je jasno da hrvatska transkripcija engleskoga *Keats* ne može biti *Kic* (str. 183.), da mađarski *ly* danas više nije *lj* nego *j* (str. 192.), da za talijansko *zz* nije dobra transkripcija *z* (str. 208.), da pridjevni sufiks *-ev* ne dolazi samo iza osnova na *-i*, *-j*, jer je nekoliko redaka dalje primjer *Kasproviczev* (str. 210.).

Neki su drugi primjeri problematični. Nije jasno zašto se za francuski *oi* daju dvije hrvatske mogućnosti (str. 185.), zašto se za talijanske glasove [č], [ž] daje par *č*, *đ* (str. 207.), a ne *č*, *dž*, koji je fonetski usklađen kao i talijanski par. Istina jest da se u posljednje doba pojavljuje prilično često *đ* za talijanski glas [ž], ali ipak bi bilo bolje čuvati stariju hrvatsku praksu *č*, *dž*.⁷ Problematično je i zašto je u hindscome dana prednost aspiriranoj transkripciji, a za neaspiriranu je rečeno samo da je moguća (str. 186.). Obratno, u kineskome je dana prednost neaspiriranoj transkripciji (str. 187.),⁸ ali aspirirana se transkripcija navodi kao prva.

Popis nejasnosti može se još produžiti. Nije jasno zašto je u ruskome za *ѣ* uzeta transliteracija *ǣ* (str. 200.), što je za ruski neuobičajeno (normalno je za bugarski). U ruskome je još nešto čudno: ćirilčna slova *e* i *ě* transliteriraju se oba kao *e*, ali se različito ponašaju (str. 200.).

PHJ obiluje nedosljednostima. U načelu se za jezike koji u pismu poznaju udvojene suglasnike jednostavno kaže da se udvojeni suglasnici transkribiraju kao jedan, a kada u kojem jeziku postoje dvoslovi, oni se obrađuju svaki posebno. No u španjolskome i albanskome postoje dvoslovi sastavljeni od dvaju

7 Ozbiljan bi promašaj bio da se predloži *ć* za talijanski [č].

8 Hindska i kineska aspiracija dvije su inače savršeno različite pojave.

istih suglasnika, a nije riječ o udvojenim suglasnicima, jer ih u ta dva jezika nema. Čak se u albanskom i španjolskome radi o dva ista takva dvoslova, *rr* i *ll*. U obradbi su oba dvoslova *ll* tretirani kao dvoslovi, ali *rr* se donosi samo kao udvojeni suglasnik (čega, kao što je rečeno, u ta dva jezika nema).

Nedosljedno je i kada se isti grafem za novogrčki transliterira kao *ch*, za starogrčki kao *kh* (pri tom se u novogrčkome donose za transliteraciju samo mala slova, u starogrčkome i velika i mala). No u jednom je slučaju nedosljednost ipak bila opravdana. Fonetska je istina da su češki i slovački *d'*, *t'* praktički identični s mađarskima *gy*, *ty*, ali PHJ predviđa različitu transkripciju – *d*, *t* za češki i slovački, *đ* i *ć* za mađarski. Za tu razliku ipak ima razloga.

Osobita je nedosljednost s novogrčkom transliteracijom i transkripcijom pisanih diftonga. Kao transliteracija navodi se $\alpha\iota \rightarrow e$, $\epsilon\iota \rightarrow i$, $\omicron\iota \rightarrow i$, $\alpha\nu \rightarrow av/af$, $\epsilon\nu \rightarrow ev/ef$, što su sve zapravo transkripcije, ali za $\omicron\nu \rightarrow ou$ (ne u) možemo zaista reći da je transliteracija. Zanimljivo je pri tome da je $\omicron\nu$ prestao biti diftongom davno prije nego ostalih pet primjera, pa bi prije njih imao pravo na transkripciju umjesto transliteracije.⁹

Na koncu treba još dodati neke propuste koji mogu biti i netaktni. Nije ukusno u ruskome za ilustraciju *ь* donijeti kao primjer ruski oblik ukrajinskoga grada Harkova (ruski *Харьков*, ukrajinski *Харків*). Mogao se za tu svrhu uzeti primjer *Горький*. Isto tako, nije baš prikladno za ilustraciju svahilija uzeti naslov koji sadrži englesku riječ *Victoria*. I posljednje – uz norveški je valjalo reći je li prikazan *bokmål* ili *nynorsk*.

Rijetko se kada nađe toliko primjedaba, ne baš bezazlenih, za samo dio jedne knjige. No lako je griješiti, ne treba odmah lomiti štap. Ali najstrašnije je da se većina navedenih pogriješaka provlači petnaest godina od 1. do 4. izdanja. To je najteže opravdati.

Sažetak

Dalibor Brozović, sveuč. prof. u m., Zagreb
UDK 801.1:808.62, stručni članak
primljen 2. 4. 2001. (prvi dio) i 21. 5. 2001. (drugi dio),
prihvaćen za tisak 2. 4. i 22. 5. 2001.

Bad Transcription in the Wrong Place

The Orthography of the Croatian Language by V. Anić and J. Silić (Zagreb 2001) contains a number of various omissions in presenting the Croatian pronunciation of

9 Uz novogrčke zaplete s transliteracijom i transkripcijom dodajmo da su u obradbi starogrčkoga uz prva tri samoglasnička grafema doneseni transliteracijski ekvivalenti, a za sve ostale transkripcijski.